



2023

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ
«ДОПОМОГА ГРОМАДАМ
В ОНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ПАСПОРТІВ»

ВСТУП
ГЕОГРАФІЯ АКТИВНОСТІ
СОЦІАЛЬНІ ПАСПОРТИ
СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПЛАНИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В
ГРОМАДІ
ВИСНОВКИ

ВСТУП

Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну деструктивно впливає на всі сфери життєдіяльності громад в усіх регіонах. В умовах завершення реформи децентралізації, коли значна частина повноважень із забезпечення соціальних та адміністративних послуг, мінімальних стандартів життєдіяльності, розвитку благополуччя та безбар'єрності покладена на територіальні громади, то відповідно всі громади, зазнають додаткового навантаження та змушені шукати власні можливості та ресурси для забезпечення потреб населення та врахування триваючого характеру військових дій.

Проєкт «Підтримка спроможності системи соціального захисту щодо реєстрації ВПО» реалізується Благодійною організацією «Благодійний фонд “Стабілізешен Суппорт Сервісез”» за підтримки Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, а саме активність «Допомога громадам в оновленні соціальних паспортів» спрямований на усунення критичних прогалин



у наданні допомоги постраждалому від війни населенню шляхом розбудови спроможності місцевої влади надавати послуги громадянам.

Благодійний фонд «Стабілізуєшн Суппорт Сервісез» в межах цього проекту надавав методологічну та технічну підтримку у розробці та впровадженні підходу, заснованому на оцінці потреб, щодо надання соціальних та адміністративних послуг в цільових громадах проекту. Впровадження підходу, заснованого на оцінці потреб, передбачає не лише пошук ресурсів та оптимальних інструментів задля реалізації процесу систематичного збору та аналізу інформації від осіб/сімей у громадах про їхні потреби, стан та наявні ресурси, а також невідповідності між їх поточною життєвою ситуацією та гарантованими законодавством гарантіями/можливостями, але й врахування особливостей населених пунктів/громад. Оцінка потреб як інструмент важлива у соціальній роботі та у різних аспектах соціальних послуг.

ГЕОГРАФІЯ АКТИВНОСТІ

Активність впроваджувалась в 56 територіальних громад на територіях 14 областей України: Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької. По 4 представлені громади в кожній області.

Серед цільових громад проекту:

3 — обласні центри (Львів, Ужгород, Хмельницький);

30 — міських територіальних громад;

12 — селищних територіальних громад;

11 — сільських територіальних громад.

Загальна кількість мешканців в цільових громадах проекту — 267 7609 осіб, загальна кількість ВПО, яку приймають громади — 314 186 осіб (12% від загальної кількості місцевих жителів).



По кількості прийнятих ВПО у співвідношенні до місцевих мешканців серед перших слід виділити територіальні громади обласних центрів:

Ужгород — 115 512 місцеві / 27 280 ВПО (23,6%);
Хмельницький — 293 223 місцеві / 49 247 ВПО (16,8%);
Львів — 777 234 місцеві / 108 715 ВПО (14,0%).

Також такі територіальні громади:

міські:

Кам'янець-Подільська (Хмельницька обл.) — 107 879 місцеві/ 22 220 ВПО (20,6%)

Миргородська (Полтавська обл.) — 48 788 місцеві / 9767 ВПО (20%)

Монастирищенська (Черкаська обл.) — 33 842 місцеві / 6533 ВПО (19,3%)

Мукачівська (Закарпатська обл.) — 99 982 місцеві / 17 906 ВПО (17,9%).

сільські:

Фонтанська (Одеська обл.) — 24 375 місцеві/ 4365 ВПО (17,9%)

Недобоївська (Чернівецька обл.) — 12 242 місцеві / 995 (8,1%)

селищні:

Брусилівська (Житомирська обл.) — 14 913 місцеві / 6408 ВПО (43%).

СОЦІАЛЬНІ ПАСПОРТИ

Соціальний паспорт територіальної громади — документ, що містить інформацію про ресурси і соціальні особливості територіальної громади.

Соціальний паспорт громади є джерелом інформації про громаду. Це документ лаконічний і змістовний, в якому відображена інформація про географічну і демографічну складові, виписаний соціальний портрет мешканців громади, представлена інформація про економічний стан речей, про політичний устрій, про освітньо-культурну складову громади і визначені певні ризики, проблеми та небезпеки.



Виконання активності розпочалося з підготовки та підписання керівниками територіальних громад розпорядження «Про створення робочої групи з питань розробки Соціального паспорту та проведення оцінки потреб у соціальних послугах територіальної громади та визначення відповідальної особи». Це важливо для подальшої практичної роботи з громадою. ***Розпорядження є розпорядчим документом для посадових осіб місцевого самоврядування, і є обов'язковим до виконання.*** Для цього був розроблений проект розпорядження та положення про роботу робочої групи. Як результат — 56 розпоряджень керівників цільових громад проекту про створення робочих груп, які забезпечили системність виконання активності.

Наступний крок — навчальні заходи в громадах щодо складання соціальних паспортів, проведення оцінки потреб у соціальних послугах та планування розвитку системи соціального захисту в цільових громадах. Воркшопи були проведені на перших засіданнях Робочих груп у форматі офлайн в кожній цільовій громаді (56), що допомогло регіональним командам налагодити комунікацію, партнерські відносини з членами робочої групи, забезпечити їх 100% залученість у процес. В рамках проекту був розроблений уніфікований шаблон соціального паспорту і запропонований цільовим територіальним громадам, як основа для роботи.

Наповненням соціальних паспортів безпосередньо займалися громади за підтримки регіональних команд. Інформація, яку містить соціальний паспорт, забезпечує можливість швидко і в повній мірі познайомитись з громадою: географічна складова, чисельність населення, демографія, соціальний портрет, бюджет, логістика, управлінська структура, освітньо-культурний напрямок, система соціального захисту.

Аналіз інформації дозволяє говорити про наступне. В сучасних умовах територіальні громади стикаються з єдиними загрозами та викликами в своїй роботі щодо забезпечення життєдіяльності своїх мешканців. Завершення в 2020 реформи децентралізації, нові територіальні межі, нове об'єднання мешканців цих територій, нові повноваження територіальних громад, а разом з тим і нові зобов'язання. В 2021 тільки розпочалася робота з розбудови територіальної громади, як такої. Але повномасштабна збройна агресія РФ проти України в лютому 2022 завадила цьому процесу і сформувала нові загрози та виклики.



Оскільки активність впроваджувалась в більш безпечних регіонах України, серед цільових громад **8** (Львівська обл.: Львівська, Золочівська, Новояворівська ТГ; Київська обл.: Фастівська, Боярська ТГ; Вінницька обл.: Гніванська ТГ; Полтавська обл.: Миргородська ТГ; Хмельницька обл.: Хмельницька ТГ) зазначили, що зазнали руйнувань внаслідок збройної агресії. Але всі громади в повній мірі стикнулися з масовим явищем внутрішнього переміщення, з мобілізацією своїх громадян до лав ЗСУ, поверненням ветеранів додому, з родинами, які втратили своїх близьких на фронті.

Саме тому важливо не залишити без допомоги жодну соціальну групу, яка потребує соціальної підтримки та захисту, і тому постає необхідність у обґрунтуванні заходів щодо підвищення якості надання соціальних послуг в громадах, здійсненні ефективного контролю за їх відповідністю до визначених державних стандартів, підвищенні взаємодії органів виконавчої влади та громадськості у сфері надання відповідних соціальних послуг.

1. Видатки на систему соціального захисту на місцевому рівні.

В цільових громадах передбачені видатки на утримання установ, організацій та закладів соціальної сфери, задіяних в організації та процесі надання адміністративних та соціальних послуг, медичних, освітніх тощо. В зв'язку з військовими діями витрати не змінилися, але і в мирний час витрати на соціальний захист були недостатніми. А поява нових соціальних груп, збільшення чисельності населення в громадах за рахунок переселенців, потребує збільшення видатків для забезпечення доступних і якісних послуг.

2. Відповідність структури системи соціального захисту в цільових громадах Моделі організаційної структури виконавчого органу сільських, селищних, міських рад з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей (наказ МСПУ 868 Методичні рекомендації)

В переважній більшості в цільових громадах проєкту структура соціального захисту та захисту прав дітей побудована відповідно до Моделі, рекомендованої Міністерством соціальної політики України.



В територіальних громадах, створених з адміністративними центрами в містах обласного значення, в повній мірі збережена і функціонує система соціального захисту, яка, як правило, представлена територіальним управлінням соціального захисту населення, службою у справах дітей на правах юридичних осіб; комунальними установами – надавачами соціальних послуг: територіальними центрами соціального обслуговування, центрами соціальних служб, реабілітаційними центрами для людей з інвалідністю тощо.

Громади, в більшості невеликі за кількістю мешканців, відповідно до рекомендацій створили відділи соціального захисту населення, додавши до функціоналу питання охорони здоров'я та молодіжної політики. Надавачі соціальних послуг в громадах представлені центрами надання соціальних послуг, у складі яких створені і працюють відділення соціальної роботи, які за функціональними задачами відповідають центрам соціальних служб.

Необхідно зазначити розгалужену систему в територіальних громадах центрів надання адміністративних послуг, що дозволяє забезпечити доступність при зверненні за послугами соціального характеру. Є громади, які уповноважили ЦНАПи стати фронт-офісами з будь-яких питань, пов'язаних з питаннями соціального захисту та соціального обслуговування, забезпечивши роботу віддалених робочих місць своїх адміністраторів в більшості населених пунктів громади. Для мешканців громади така модель є більш комфортною, дозволяє скоротити час і відстань для отримання послуги. Але на жаль, такий підхід не є загальним. І залишаються громади, де мешканці для отримання спектру адміністративних та соціальних послуг, мають подолати десятки кілометрів, щоб дістатися адміністративного центру громади.

3. Інфраструктура та логістика

Загальна проблематика в цільових територіальних громадах:

- ***Малодоступність до банківських установ та банкоматів.***

Відділення банків та банкомати розмішуються в адміністративних центрах громад. Відстань від населених пунктів громад до банківських послуг іноді досягає 40-50 кілометрів.



- **Малодоступність до медичних послуг та аптек.**

Вузькопрофільні медичні спеціалісти розміщуються в кращому випадку в адміністративних центрах міських територіальних громад, обласних центрах. На рівні сільських, селищних територіальних громад вторинна медична ланка на рівні громади практично недоступна.

Найбільш неприйнятна ситуація в громадах є з аптечними закладами. Аптеки працюють в адміністративних центрах громади. В інших населених пунктах громади аптеки відсутні. Забезпечення ліками за гроші є проблемою в громадах, забезпечення сільських мешканців ліками за державною програмою «Безкоштовні ліки» є практично недоступною.

- **Транспортна доступність.**

Транспортне сполучення між населеними пунктами в громадах в більшості територіальних громад є ускладненим. Складнощі полягають: у відсутності громадського транспорту, незадовільним станом доріг.

4. Організація надання соціальних послуг.

Пріоритетом в організації надання соціальних послуг на рівні громади є створення і утримання за рахунок місцевих бюджетів комунальних установ та закладів, задіяних в наданні соціальних послуг. Надання повного спектру базових соціальних послуг, передбачених ЗУ «Про соціальні послуги» в громадах не організований і не надається. Підхід до організації послуг в громадах є застарілим, фінансується не послуга, а установа, яка має забезпечувати її надання.

В цільових громадах проєкту відсутня практика закупівлі соціальних послуг у недержавного сектору. Неможливість забезпечити мешканців базовими соціальними послугами, не впливає на взаємовідносини особи і влади, органи місцевого самоврядування не пропонують механізму відшкодування витрат особам, які самотужки вирішили питання в отриманні послуги за особистий рахунок.



СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

В період з червня по вересень 2023 року в 56 цільових громадах проєкту було проведене комплексне соціологічне дослідження щодо доступності та якості надання соціальних і адміністративних послуг. У рамках цього дослідження були враховані думки як отримувачів, так і надавачів таких послуг.

Дослідження включало два основних компоненти: опитування мешканців громади (включаючи внутрішньо переміщених осіб) і проведення фокус-групових дискусій для надавачів та отримувачів соціальних та адміністративних послуг. Опитування проводилося в офлайн форматі з метою включення до вибірки групи осіб похилого віку та осіб, які не користуються можливостями інтернету. Дана вибірка є репрезентативною, оскільки адекватно відображає цільову сукупність та була сформована з урахуванням різних характеристик, таких як вік, рівень освіти та соціально-економічний статус. Респонденти пройшли попередній відбір на основі відповідей на запитання щодо демографічних характеристик та факту звернення за соціальною допомогою протягом останніх 12 місяців. Опитування було проведене не тільки в адміністративних центрах громад, але і охопило мешканців більшості населених пунктів, які входять до складу громад.

Головні спостереження за портретом респондентів:

1. Серед респондентів переважали жінки, співвідношення складало в середньому від 65% (жінки) до 35% (чоловіки). Оскільки дослідження проходило під час активної фази війни, можна припустити, що багато чоловіків перебували в силах оборони України, тому не мали можливості долучитися до опитування, оскільки воно проходило очно.
2. В більшості громад за віком переважали респонденти, старші від 60 років. Але слід відмітити, що були громади (переважно західні регіони України) де більшість респондентів належала до категорії осіб у віці 40–54 роки.
3. Серед респондентів за освітою переважали дві категорії: особи з середньо спеціальною та вищою освітою.



4. За рівнем доходу більшість респондентів зарахувала себе до категорії тих, у яких завжди є гроші на їжу та одяг, але які не завжди можуть дозволити собі побутову електроніку чи інші дорогі товари. Високий дохід (Ми можемо купити автомобіль або інші речі такої вартості) серед опитаних мають тільки від 1% до 2% респондентів. Але в кожній громаді є категорія респондентів, які зазначили, що їм бракує грошей навіть на їжу, і такий показник варіюється від 3% до 20%.

Висновки за результатами соціологічного дослідження

1. Система соціального захисту в цілому в усіх територіальних громадах отримала позитивні відгуки і демонструє позитивні результати у взаємодії з клієнтами.
2. В територіальних громадах основними надавачами соціальних послуг є комунальні установи, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів.
3. Спеціалісти системи соціального захисту вказували на потребу у збільшенні фінансування на потреби галузі, оновленні матеріально-технічної бази, збільшення штатної чисельності працівників установ і системного навчання щодо підвищення професійної кваліфікації працівників, як умов для покращення якості в наданні послуг.
4. Більшість послуг надаються на безкоштовній основі. У визначенні вартості послуги враховуються доходи особи.
5. ***Найчастіше жителі громади звертаються для отримання чотирьох базових послуг: догляду вдома/денного догляду, натуральної допомоги, соціального супроводу, консультування та інформування.***
6. Існує певний розрив між наявністю соціальних послуг та обізнаністю щодо них мешканців громад. Незважаючи на наявність ряду інституцій, які надають соціальні послуги, значна частина опитаних не зверталась до цих установ.
7. Оцінка надавачів послуг показує, що жителі в більшості звертаються до Центрів надання адміністративних послуг, Центрів надання соціальних послуг, Центрів соціальних служб, Центрів зайнятості.
8. Майже усі респонденти підтвердили необхідність контролю за якістю надання соціальних і адміністративних послуг. Головним суб'єктом контролю на думку опитаних має виступати держава та державні



установи, але і суттєва частка серед опитаних вважають, що контроль також можуть здійснювати громадські організації.

9. Серед спільних проблем в громадах можемо зазначити: незадовільне транспортне сполучення між населеними пунктами в громадах; відсутність розгалуженої системи надавачів послуг на території громади (концентрація установ в адміністративних центрах, відсутність віддалених робочих місць); доступність громадських приміщень для осіб з інвалідністю; умов перебування в установах; перенавантаження фахівців системи соціального захисту; недостатня увага до індивідуальних потреб окремих категорій населення та відсутність диференційованого підходу до різних груп отримувачів послуг, проведення превентивних заходів з запобігання їх потраплянню у складні життєві обставини (обмеженість штатного розпису та брак персоналу).
10. В більшості громад учасники фокус-груп як з числа надавачів так і отримувачів соціальних послуг вказали на гостру потребу в розвитку соціальної послуги стаціонарного догляду на безкоштовній основі, соціальної адаптації; соціальної реабілітації та патронату для осіб-учасників бойових дій, у наданні консультацій кваліфікованих психологів.
11. Попри те, що система надання соціальних послуг добре організована, жителі громад більше звертаються не за послугами, а за різними видами матеріальних грошових допомог.
12. Сучасні канали комунікації, зокрема соціальні мережі, є найпопулярнішими засобами інформації в громаді. Традиційні засоби масової інформації та друковані матеріали значно менш ефективні. Газети, радіо, і місцеве телебачення залишаються менш популярними засобами інформації. Інформаційні листівки та дошки оголошень також не є популярними. Більша частина опитаних активно користується інтернет-ресурсами: 30–40% постійно користуються офіційними сайтами громад, і 60–70% постійно користуються соціальними мережами.



ПЛАН РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ГРОМАДІ

Середньостроковий план — це відповідь на актуальні виклики.

Головні завдання:

- Визначити пріоритетність проблем населених пунктів, які входять до територіальних громад;
- Ідентифікація потенціалу для розвитку територіальних громад;
- Визначення джерел ресурсного забезпечення для вирішення пріоритетних проблем;
- Налагодження ефективної комунікації між місцевим самоврядуванням та мешканцями територіальної громади.

На підставі проведеної оцінки потреб цільовими громадами проєкту були розроблені середньострокові Плани розвитку системи соціального захисту населення в територіальній громаді. План складається з описової частини поточної ситуації щодо організації та надання послуг в громаді, визначення стратегічних напрямків розвитку системи, оперативних цілей та плану заходів для їх реалізації на період 2024–2026 років.

Узагальнюючи інформацію в матеріалах середньострокових Планів розвитку головними стратегічними напрямками діяльності територіальні громади визначили наступне:

- Підвищення якості та спроможності громади у забезпеченні соціальними та адміністративними послугами;
- Забезпечення доступності до соціальних та адміністративних послуг;
- Формування соціально відповідальної громади;
- Посилення кадрового потенціалу інституцій, які надають соціальні послуги.



Розроблені громадами заходи направлені:

- на розширення спектру послуг, які будуть надаватися в громадах;
- покращення умов перебування в соціальних установах;
- забезпечення архітектурної доступності;
- створення віддалених робочих місць надавачів послуг;
- організація роботи соціальних мобільних офісів;
- покращення інформаційної політики;
- заходи щодо соціальної згуртованості;
- заходи направлені на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб;
- заходи в напрямку сімейної політики та захисту прав дітей.

ВИСНОВКИ

1. Для кожної цільової громади підготовлений дизайнерський макет соціального паспорту. Крім того, запланований друк соціальних паспортів. За запитом цільових громад Тернопільської області, соціальні паспорти перекладені на англійську мову.
2. Середньострокові Плани розвитку системи соціального захисту розроблені територіальними громадами для своєї реалізації потребують допомоги донорів.
3. Матеріали напрацьовані в результаті впровадження активності, а саме: соціальні паспорти, аналітичні звіти за результатами проведеного соціологічного дослідження, Середньострокові Плани розвитку системи соціального захисту будуть доступні для зацікавлених потенційних донорів та інвесторів в інформаційному просторі. Заплановано розмістити матеріали на офіційному сайті БО «БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез» і провести роботу щодо максимального поширення інформації.
4. Проведена робота в громадах вплине на якість життя майже трьох мільйонів людей, які в них проживають, і з яких більше трьохсот тисяч є внутрішньо переміщеними особами.